

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Spår i snön

– musik för en ensam flöjt

- Jürg Frey:** *Wen 28* (2000)
Zoltán Jeney: *”en ensam, avbruten, heraklitisk flöjtklang”* (2009)
Sven-Eric Johanson: *Sonat för flöjt solo* (1955)
Zoltán Jeney: *Fungi – Epitaphium John Cage* (1992)
Lars Hallnäs: *Strandspuren* (2007)

Ann Elkjär Gustafsson – flöjt, altflöjt

Lördag den 17 januari 2015, kl.17.00

Caroli kyrka, Borås

Jürg Freys (f.1953) verkserie *Wen* (1999–2007) omfattar 59 verk för olika soloinstrument och av kraftigt varierande längd. Samtliga är uppbyggda av strukturer som upprepas exakt vad gäller såväl klang som tidsproportioner. Styckena är mestadels extremt glesa men med exakta tidsangivelser, och även om de saknar dynamiska föreskrifter får man tänka sig dem som mycket lågmälda. Det allra längsta stycket är för flöjt och har en speltid på 2 timmar, 16 minuter och 42 sekunder, men frukta icke, *Wen 28* (2000) varar bara några minuter. Tonsättaren bifogar följande:

”I sin etymologiskt mest ursprungliga form betyder *wen* helt enkelt mönster eller struktur, en struktur i vilken innehåll och form är så oupplösligt förenade att det ena inte låter sig tänkas utan det andra, inte form utan innehåll och inte innehåll utan form. Så betecknar *wen* också skrivandet som det naturligaste uttrycket för medvetandets djup eller centrum, vilket på kinesiska tecknas med ett ord som betyder såväl hjärta som sinne. När Lu Chi (269–302 e.Kr.) använder ordet *wen* får det därför en mängd betydelser. Bara på ytan betyder det litteratur, medan det i själva verket också betyder ansvar, även ett ansvar för att säga sanningen, vilket kan definieras som att kalla saker vid deras rätta namn.” (Ur Inger Christensen: ”Silket, rummet, språket, hjärtat”)

”en ensam, avbruten, heraklitisk flöjtklang” (2009) är ett av tiotalet verk som **Zoltán Jeney** (f.1943) komponerat till dikter av den ungerske poeten Dezső Tandori, dikter som alla relaterar till den försokratiska filosofen Herakleitos. Alla dessa verk utgår från en ursprunglig, till synes enkel men i själva verket mycket intrikat melodi (*Heraclitus in H*, 1980), som skall upprepas utantill efter att man hört eller spelat den. En i praktiken omöjlig uppgift.

Den ursprungliga melodin är knappast igenkännbar i „*megszakadó, egy-szál herakleitoszi fuvolaszó*”, ty av melodins toner har endast attacken bevarats medan resten har ersatts med paus. Dessutom har varje ton kompletterats med ett kromatiskt syskon (H-C, A-B, G-Ass o.s.v.), toner som alltid uppträder i par.

Sven-Eric Johanson (1919–1997) var ju mer än någon annan svensk tonsättare känd som en tolvtonens förespråkare. Han anammade tekniken 1948 – mycket tidigt för svenska förhållanden – och förblev den trogen.

I solosonaterna från 50-talets mitt – förutom flöjtsonaten framför allt *Pianosonat nr 2* – möter oss en verkligt fullmogen tonsättare. Kanske är det rentav under denna period som Sven-Eric Johanson är som allra bäst. Det var väl kanske inte alltid han

till fullo förmådde hantera den frihet som 60- och 70-talet skulle erbjuda, men här är han sträng, stringent, uppfinningsrik. Johanson talade ju ofta om tolvtonen som något av en naturnödvändighet, och han sade sig uppfatta den som ett starkt formbildande element. Den känslighet med vilken han brukade teknikens möjligheter är uppenbar i flöjtsonaten, där han använder inte bara tolvtonsserien i dess olika omvändningar utan faktiskt flera olika serier, vilka kan ses som besläktade, som variationer i sig. Härigenom försäkrar han sig om tillräcklig melodisk omväxling.

Sonat för soloflöjt (1955) är verkligt helgjuten och hävdar sig rentav som ett av de bästa soloverken över huvud taget för sitt instrument. Sonaten har fyra satser. De något längre yttersatserna omramar en eftertänksam andra sats och ett spirituellt scherzo.

Zoltán Jeney *Fungi – Epitaphium John Cage* för altflöjt solo komponerades på begäran av den legendariske radiomannen och musikskriftställaren Reinhard Oehlschlägel och uruppfördes i ett radioprogram till John Cages minne i Deutschlandfunk i oktober 1992. Oehlschlägel själv avled i april 2014, och även till hans minne komponerade Jeney, denna gång en miniatyr för stråkkvartett. *Fungi* består av två delar som spelas i svit. Den första är en melodi uppbyggd av fem fraser. I den andra pressas dessa fraser samman i ett slags enstämmig bruten kontrapunkt, artikulerad med hjälp av korta förslagsnoter och differentierad dynamik (inte alls olikt det förfaringssätt vi känner från Aldo Clementi, faktiskt). Titeln är en anspelning på att John Cage var mykolog av internationell rang och bland annat vann den italienska TV-versionen av Kvitt eller dubbelt 1959.

Lars Hallnäs' (f.1950) *Strandspuren* för flöjt (2007) ingår tillsammans med *aus solosonaten – largo* (viola), *wie lacht das herz* (sopran), *in stiller sonne* (piano) samt *unter tänzen* (för alla fyra solisterna) i en serie verk komponerade 2007–2010. Tonsättaren beskriver dem som ”försök att återbesöka begreppet *varietas*”. De har alla 24 satser av skiftande längd, ibland mycket korta. Samtliga utgår från ett inledande fragment som alltså varieras, men eftersom de uppsatta ramarna är påtagligt trånga stöter det på svårigheter. Det är lite som squash, säger tonsättaren – variationer i ett slutet rum. Även här framstår således Hallnäs som en utpräglad problemlösare, vars musik balanserar mellan det klangsköna och det abstrakta.

Verken i denna serie har också försetts med personliga, lyriska kommentarer:

Strandspuren

En tidig morgon går vi längs stranden,
från Råå mot Ålabodarna.

Väl uppe på strandborgen,
med utsikt mot Ven
och en hård vind i ryggen,
ser vi spår i den tunna hinna av snö som föll i går
– Strandspuren.